

Voor wat, hoort wat

-

Opvattingen van laagopgeleide Nederlanders over de uitkeringsgerechtigheid van verschillende migrantengroepen

Utrecht, 6 juni 2012

Anne van Valenberg

Studentnummer 338282

Erasmus Universiteit Rotterdam

Faculteit der Sociale Wetenschappen

Sociologie – Arbeid, Organisatie en Management

Scriptiebegeleider: Jeroen van der Waal

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Theoretisch kader	7
2.1 Etnische diversiteit	7
2.2 Etnische competitie	8
2.3 Reciprociteit.....	10
3. Data en methode.....	12
3.1 Onderzoeksstrategie.....	12
3.2 Onderzoekseenheden.....	12
3.3 Verantwoording analysebeslissingen	13
4. Resultaten.....	15
4.1 Recht op toegang – Empathie versus competitie.....	15
4.2 Recht op verblijf - Conformerering.....	16
4.2.1 Religie	16
4.2.2 Delinquentie	17
4.3 Reciprociteit.....	18
5. Conclusie en discussie	20
Referenties.....	23
Bijlagen.....	25

1. Inleiding

Recent onderzoek heeft uitgewezen dat het ideologisch profiel van laagopgeleiden niet onder te brengen is in een klassiek links of rechts perspectief. Het blijkt dat laagopgeleiden geneigd zijn om het linkse principe van economische herverdeling te combineren met de rechtse afkeer van sociale voorzieningen ten bate van etnische minderheden. Hoogopgeleiden zijn meer eenzijdig in hun politieke voorkeur, en zijn ofwel vóór economisch egalitarisme en een universele verzorgingsstaat ofwel tegen – links of rechts. Deze particularistische visie van laagopgeleiden op de verdeling van sociale voorzieningen wordt in de literatuur ook wel omschreven als verzorgingsstaatchauvinisme (Kitschelt, 1995).

Manevska et al. (2010) onderzochten drie verklaringen voor deze combinatie van economisch egalitarisme en verzorgingsstaatchauvinisme bij laagopgeleide Nederlanders: hun politieke competentie, economische positie en cultureel kapitaal.

Politieke competentie wordt gedefinieerd als het vermogen om politieke informatie te begrijpen en te ordenen. Een geringe politieke competentie zou leiden tot onbegrip en daarmee een niet-eenduidig ideologisch profiel. Hoewel laagopgeleide Nederlanders inderdaad een geringe politieke competentie bleken te hebben, bood dit geen verklaring voor hun combinatie van economische herverdeling met verzorgingsstaatchauvinisme.

Een tweede benadering lag in de zwakke economische positie van laagopgeleide Nederlanders. Door deze zwakke economische positie zijn laagopgeleiden gebaat bij economische herverdeling en beperkte concurrentie van grotendeels laaggeschoolde migranten op de arbeidsmarkt en bij het verkrijgen van sociale voorzieningen. Dit wordt ook wel etnische competitie genoemd (Olzak, 1992). Ook deze verklaring bleek echter ontoereikend.

Het verband waar bewijs voor werd gevonden was het verschil in cultureel kapitaal tussen laag- en hoogopgeleide Nederlanders. Hierbij werd cultureel kapitaal gedefinieerd als het vermogen om culturele expressies te herkennen en de betekenis daarvan te begrijpen. Hun gebrekkige culturele kapitaal maakt laagopgeleiden cultureel onzeker. Zij hebben daarom -meer dan hoogopgeleiden- een afkeer van culturele diversiteit en zien migranten of etnische minderheidsgroepen voornamelijk als culturele in plaats van economische bedreiging.

Het onderzoek van Manevska et al. (2010) roept echter vragen op. Er leven immers verschillende migrantengroepen in Nederland. In 2011 was ongeveer 20 procent van de Nederlandse bevolking van allochtone afkomst, waarbij 11 procent van niet-westerse afkomst was. Tweederde van het aantal niet-westerse migranten behoort tot een van de volgende vier (in de literatuur ook wel 'klassieke') migrantengroepen: Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders. De omvang van deze migrantengroepen is sinds 2000 met een kwart miljoen toegenomen, wat voornamelijk kan worden toegeschreven is aan de groei van de tweede

generatie en niet aan toegenomen immigratie. In 2011 telde de groep van niet-westerse allochtonen bijna 1,1 miljoen mensen van de eerste generatie en 830.000 mensen van de tweede generatie (Gijsberts et al., 2012). Daarnaast is sinds de uitbreiding van de Europese Unie in 2004 en 2007 het aantal Poolse, Bulgaarse en Roemeense Nederlanders duidelijk toegenomen. In 2011 was het aantal Poolse migranten 87.000 (Gijsberts et al., 2012). Daarnaast is er een aantal arbeidsmigranten uit Oost-Europa dat niet staat ingeschreven in het bevolkingsregister, omdat zij bijvoorbeeld geen woonruimte hebben. Van der Heijden et al. (2011) schatten het totale aantal Polen op 156.000, het aantal Roemenen op 50.000 en het aantal Bulgaren op 40.000 in 2008.

Er zijn natuurlijk verschillen denkbaar tussen deze grootste migrantengroepen. Bijvoorbeeld in hun economische positie. Surinamers, Antillianen en Polen zijn gemiddeld hoger opgeleid dan Marokkanen en Turken, en Surinaamse en Poolse Nederlanders hebben van deze groepen de beste arbeidsmarktpositie; zij hebben relatief vaker een betaalde baan en een grotere economische zelfstandigheid (Dagevos, 2011; Gijsberts et al., 2012). Marokkaanse Nederlanders hebben met gemiddeld 16.600 euro het laagste inkomen van deze groepen, wat met name veroorzaakt wordt door het aantal bijstandsuitkeringen (16%). Deze verschillen kunnen wellicht van invloed zijn op de geldigheid van de theorie van etnische competitie, waar in het onderzoek van Manevska et al. (2010) geen bewijs voor werd gevonden.

Ditzelfde is denkbaar voor de theorie van culturele diversiteit. Er bestaan immers ook culturele verschillen tussen migrantengroepen. Zo rekenen Marokkaanse en Turkse Nederlanders zich vrijwel allemaal tot de islam. Driekwart van de Surinaamse Nederlanders is christen, hindoe of moslim en Antilliaanse en Oost-Europese Nederlanders zijn overwegend christen (Dagevos et al., 2007). De islamitische groep kenmerkt zich verder door traditioneel, groepsgericht gedrag (De Valk et al., 2001). De leeftijd van de vrouw bij haar huwelijk en eerste kind is laag en er wordt weinig met autochtone Nederlanders gehuwd. Ook is het aantal buitenechtelijke kinderen laag. Dit laatste geldt ook voor de Poolse Nederlanders, al zijn hun opvattingen meer modern dan traditioneel en is hun gedrag meer gericht op zelfontplooiing dan op de groep waar ze toe behoren. Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders zijn ook meer modern dan traditioneel georiënteerd. Daarbij kennen zij het grootste aantal echtscheidingen en buitenechtelijk geboren kinderen van deze groepen.

Ten slotte zijn er verschillen te bedenken in de mate van wederkerigheid. Het gaat daarbij om wat migranten hebben bijgedragen om volgens laagopgeleide Nederlanders recht te hebben op sociale voorzieningen. Als het gaat om verblijfsduur zijn Surinamers bijvoorbeeld het langst in Nederland, gemiddeld zo'n 25 jaar (Dagevos, 2011; Gijsberts et al., 2012). Ze hebben daarmee ook het langst bijgedragen aan de verzorgingsstaat, in de vorm van belastingen. Een andere vorm van wederkerigheid zit in de mate waarin aanspraak wordt gedaan op sociale

voorzieningen. Zoals hierboven genoemd vormen Oost-Europeanen een relatief nieuwe migrantengroep, die sinds 2004 in grotere getale in Nederland werkt en soms ook woont. Het al dan niet woonachtig zijn in Nederland heeft gevolgen voor de sociale uitkeringen waarop iemand beroep kan doen. Zo komt een buitenlandse forens uit de Europese Economische Ruimte in aanmerking voor onder meer zorgtoeslag en een werkloosheidsuitkering, maar niet voor huursubsidie of een bijstandsuitkering (Rijksoverheid, 2012).

Op basis van bovenstaande gegevens en andere denkbare verschillen tussen migrantengroepen in Nederland is te verwachten dat de verklaring voor het verzorgingsstaatschauvinisme van laaggeschoolden subtieler is dan Manevska et al. (2010) beweren. Gezien de grote culturele verschillen tussen migrantengroepen valt te verwachten dat migrantengroepen die in culturele zin het minst afwijken van autochtone Nederlanders door laagopgeleide Nederlanders als meer uitkeringsgerechtigd worden gezien. Voorts is de verwerping van de etnische competitie theorie misschien te voorbarig, omdat de daarin besloten beredenering wel door laaggeschoolde autochtonen wordt gebruikt bij migrantengroepen waarmee ze menen in strijd te zijn om schaarse bronnen. Het is hierbij veelzeggend dat de mate van verzorgingsstaatschauvinisme door Manevska et al. (2010) werd gemeten aan de hand van schalen gebaseerd op items met vragen over verschillende soorten migranten: westerse- en niet-westerse migranten, economische en politieke vluchtelingen, illegalen en etnische minderheden. Dit onderscheid tussen groepen migranten gaat echter verloren door deze items in één schaal op te nemen.

Wanneer de verschillen tussen groepen migranten worden meegenomen in het onderzoek naar verzorgingsstaatschauvinisme, is de culturele verklaring van bovenstaande auteurs wellicht subtieler, en zullen argumentaties wellicht wél resoneren met de noties etnische competitie en reciprociteit. Het doel van deze studie is dan ook om de bevindingen van Manevska et al. (2010) aan te vullen en uit te diepen. Verklaringen die op basis van de wetenschappelijke literatuur over migranten en uitkeringsgerechtigheid van toepassing zouden kunnen zijn, zijn: etnische diversiteit, etnische competitie en reciprociteit. De onderzoeksvraag is hierbij drieledig:

1. *Hoe denken laagopgeleide Nederlanders over de uitkeringsgerechtigheid van migranten;*
2. *Maken zij daarbij onderscheid tussen verschillende migrantengroepen; en*
3. *Kan dit begrepen worden vanuit het idee van:*
 - a) *weerstand tegen etnische diversiteit, b) etnische competitie, en/of c) reciprociteit?*

In de volgende drie paragrafen zullen allereerst de drie theoretische concepten worden uiteengezet. De data die wordt gebruikt is afkomstig uit diepte-interviews met een aantal

laagopgeleide, autochtone Nederlanders. Deze dataverzameling en de onderzoeksmethode zal worden besproken in hoofdstuk 3. Hierna volgt een bespreking van de resultaten in hoofdstuk 4. Er wordt besloten met een conclusie en discussie, waarbij de belangrijkste resultaten en implicaties voor verder onderzoek worden beschreven.

2. Theoretisch kader

2.1 Etnische diversiteit

Een sociale groep kan worden gedefinieerd aan de hand van externe of interne criteria. Externe criteria worden van buitenaf bepaald; dit zijn groepen zoals studenten, Groningers, leden van de watersportvereniging of patiënten in een ziekenhuis (Tajfel, 1982). Individuen gebruiken externe criteria om te bepalen tot welke groep een ander behoort. Interne criteria hebben te maken met groepsidentificatie; het gevoel en bewustzijn van een individu tot een bepaalde groep te behoren en daar emotioneel in te investeren. Wanneer individuen zich identificeren met een bepaalde groep, identificeren zij zich logischerwijs niet met de andere groep. Door deze sociale identificatie ontstaat er zo een verschil tussen 'wij' en 'zij' (Coenders, 2001).

In dit onderzoek zijn het de respondenten die de sociale categorisering aanbrengen. Er is dus sprake van externe criteria: wanneer behoort iemand tot de Nederlandse, autochtone groep en wanneer niet? En waar zit hem dat in? De meeste migranten verschillen van de ontvangende bevolking: ze komen uit een ander soort samenleving, met andere tradities, religies en politieke instituties. Ze spreken een andere taal en hebben andere culturele gebruiken. Ook kunnen ze uiterlijk verschillen, door hun fysieke verschijning of hun manier van kleden. Er kan op basis van deze verschillen gesproken worden van culturele diversiteit. Cultuur is echter een veelomvattend begrip en wordt in de wetenschappelijke literatuur op verschillende wijzen gedefinieerd (zie voor een overzicht Chrysochoou, 2004: 20). In dit onderzoek wordt daarom gebruik gemaakt van het concretere begrip etniciteit. Hiermee worden de waarneembare verschillen tussen groepen van verschillende afkomst bedoeld (Castles & Miller, 2003: 14).

Omdat mensen een deel van hun identiteit ontleen aan de groep waarmee ze zich identificeren, zijn ze geneigd om hun eigen groep een hogere status te geven (Chrysochoou, 2004). Bij de sociale categorisering van etnische groepen op basis van culturele verschillen heeft dit tot gevolg dat mensen het eigen land en de eigen etnische groep positiever zien dan migrantengroepen (Coenders, 2001). Wanneer dit positieve beeld van de eigen groep gecombineerd gaat met een negatief beeld van de andere groep spreekt men in de sociale wetenschap ook wel van ethnocentrisme (Tajfel, 1982). Uit verscheidene onderzoeken komt naar voren dat het opleidingsniveau van grote invloed is op de mate van ethnocentrisme bij individuen, waarbij lager opgeleiden meer ethnocentrisch zijn dan hoger opgeleiden (Scheepers, Gijsberts & Coenders, 2002; Meuleman & Billiet, 2003).

In de studie van Manevska et al. (2010) wordt het ethnocentrisme van laagopgeleiden verklaard door hun hoeveelheid cultureel kapitaal. Laagopgeleiden zouden minder dan hoogopgeleiden in staat zijn culturele uitingen te herkennen en te begrijpen dat deze sociaal geconstrueerd zijn. Zij zien cultuur eerder als natuurlijk en onveranderlijk en hierdoor zijn hun

opvattingen over culturele diversiteit conservatiever dan die van hoogopgeleiden. De vraag die in het onderzoek onbeantwoord blijft is of verschillende culturele uitingen leiden tot een verschillende mate van ethnocentrisme en verzorgingsstaatchauvinisme bij laagopgeleide Nederlanders.

Op basis van bovenstaande theorie over etnische diversiteit is te verwachten dat migranten die minder verschillend zijn, en dus dichter bij de eigen groep staan, door laagopgeleide Nederlanders als meer uitkeringsgerechtigd worden gezien. Van Oorschot (2000) noemt dit 'identiteit', een van zijn criteria voor *deservingness*. Uit hetzelfde onderzoek blijkt inderdaad dat van de 29 groepen hulpbehoevendenden, migranten werden gezien als het minst uitkeringsgerechtigd. In een Duitse studie naar het onderwerp wordt een soortgelijk resultaat gevonden: de mate waarin verschillende migrantengroepen als uitkeringsgerechtigd werden gezien, hing vrijwel alleen af van hoe 'Duits' ze werden geacht (Appelbaum, 2002).

Hoe 'Nederlands' iemand is kan natuurlijk op verschillende manieren worden geïnterpreteerd. Zo is een Poolse bouwvakker afkomstig uit de Europese Unie en deelt daarmee dezelfde politieke institutie. Bovendien heeft hij of zij een vergelijkbaar uiterlijk en dezelfde religieuze achtergrond als veel Nederlanders. Op basis van de theorie over etnische diversiteit kan worden verwacht dat deze Poolse bouwvakker daarom meer recht heeft op sociale voorzieningen dan een hoogopgeleide ICT-er uit India, die zowel wat betreft fysieke verschijning als religieuze achtergrond, politieke instituties en tradities sterk verschilt van autochtone Nederlanders. Soortgelijke verwachtingen zijn ook te formuleren voor andere migrantengroepen. Zo zijn Hindoestaanse Surinamers wat betreft hun uiterlijk en religie verschillend van Nederlanders, maar delen zij door het koloniale verleden wel dezelfde politieke geschiedenis en instituties. Turken en Marokkanen onderscheiden zich zowel door hun fysieke verschijning als door hun religie van de autochtone bevolking. De vraag hierbij is of migranten die cultureel minder verschillend zijn dan Nederlanders, door laagopgeleiden als meer gerechtigd op sociale voorzieningen worden gezien. Uit bovenstaand theoretisch kader volgen attenderende begrippen die gebruikt worden bij de eerste dataverzameling: 'religie', 'uiterlijk', 'gebruiken', 'waarden' en 'tradities'.

2.2 Etnische competitie

De etnische competitie theorie stelt dat ethnocentrisme ontstaat wanneer etnische groepen met elkaar concurreren om schaarse goederen. Omdat het in dit onderzoek gaat om de uitkeringsgerechtigheid van migranten ligt de concurrentie om schaarse sociale voorzieningen hier het meest voor de hand. De ervaren concurrentie die laagopgeleide Nederlanders van migranten hebben kan echter ook om banen, woningen, burgerrechten, macht, huwelijkspartners of status gaan.

Omdat het merendeel van de etnische minderheden in Westerse landen een lage sociaal economische positie bekleedt (Coenders, 2001; Scheepers et al., 2002; Gijsberts & Dagevos, 2004), zouden autochtonen in dezelfde lage positie de grootste dreiging ervaren. Om zichzelf en de eigen groep te beschermen zouden zij daarom een negatieve houding ten aanzien van migranten aannemen (Manevska & Achterberg, 2011), waarbij de mate van ethnocentrisme toeneemt met de ervaren dreiging. De ervaren dreiging neemt daarbij logischerwijs toe met de grootte van de migratiestroom (Olzak, 1992). Daarnaast is het zo dat wanneer migranten onevenredig veel aanspraak maken op sociale voorzieningen, de financiële druk op de verzorgingsstaat toeneemt. De dreiging voor de autochtone bevolking zit dan in de houdbaarheid van de verzorgingsstaat.

Een andere factor die van invloed is op de ervaren economische dreiging van migranten is de staat van de economie (Olzak, 1992). Als deze zwak is, zullen economische goederen nog schaarser worden en de concurrentie daarmee groter. Toen Manevska et al. (2010) met hun bovengenoemde studie bezig waren, was de huidige economische recessie in Nederland net begonnen. Inmiddels zijn we enkele jaren verder en is de economische situatie niet veel beter geworden. Hierdoor neemt zowel de perceptie van schaarste als de daadwerkelijke schaarste toe: er wordt gekort op sociale voorzieningen, de werkloosheid is groter en langduriger en de woningmarkt is gestagneerd. Dit zou zich kunnen vertalen in een grotere mate van ethnocentrisme bij de geïnterviewde laagopgeleide Nederlanders dan ten tijde van het onderzoek van Manevska et al.

Deze studie onderzoekt de houding die laagopgeleide Nederlanders hebben ten opzichte van verschillende migrantengroepen. In de vorige theoretische paragraaf is beargumenteerd dat verschillende culturele uitingen kunnen leiden tot verschillen in uitkeringsgerechtigheid. Eenzelfde redenering kan worden geformuleerd voor de mate van etnische competitie. Bepaalde groepen migranten zouden immers een grotere dreiging kunnen vormen dan andere. Zo staan Polen bijvoorbeeld bekend als hardwerkend en onderbetaald, waardoor ze aantrekkelijke arbeidskrachten zijn voor Nederlandse werkgevers. Andere migrantengroepen worden wellicht gezien als lui en profiterend van uitkeringen. Respectievelijk neemt hierdoor de concurrentie om laaggeschoold werk en sociale voorzieningen toe. De vraag die hieruit volgt is of verschillen in economische dreiging van migrantengroepen resulteert in verschillen in het recht op sociale voorzieningen volgens laagopgeleide Nederlanders. Attenderende begrippen die naar aanleiding van deze vraag zullen worden gebruikt zijn bijvoorbeeld: 'schaarste', 'vol', 'werkloosheid', 'concurrentie' en 'houdbaarheid'.

2.3 Reciprociteit

Het idee van reciprociteit als basis voor sociale bindingen is afkomstig uit de klassieke antropologie, waarbij de uitwisseling van geschenken andere vormen van sociale uitwisseling mogelijk maakt. Hierdoor kunnen duurzame sociale banden, netwerken en gemeenschap ontstaan (Komter, 2004). Sociologen hebben dit idee later overgenomen om onderlinge solidariteit te verklaren.

Zo gebruiken Bowles en Gintis (2000) het idee van reciprociteit als aanvulling op de visie van mens als homo economicus. De visie op de mens als homo economicus is gebaseerd op de rationele keuzebenadering van Gary Becker, en ziet de mens als rationeel wezen dat kosten en baten tegen elkaar afzet en daarbij altijd kiest voor winstmaximalisatie. Iets geven moet daarom altijd hetzelfde of meer opbrengen in de toekomst, zodat er geen negatief saldo ontstaat. Geven om te krijgen dus. Solidariteit is in dit geval een rationele afweging tussen het eigenbelang en het groepsbelang (Komter, 2004). De homo reciprocans van Bowles en Gintis hecht daarentegen ook belang aan sociale normen, loyaliteit en sociale controle als het gaat om solidariteit. Hij of zij hecht niet alleen waarde aan de uitkomsten of het uiteindelijke product, maar ook aan het proces dat daaraan vooraf is gegaan en of dit proces bijvoorbeeld eerlijk is geweest of in overeenstemming met sociale normen. Met betrekking tot solidariteit is het steunen van de verzorgingsstaat dan ook geen puur rationele en egoïstische afweging, maar laat de homo reciprocans zich ook leiden door zijn of haar ideeën over gelijkheid, gerechtigheid en eerlijkheid.

Gouldner (1960) spreekt van een 'reciprociteitsnorm'. Reciprociteit is hierbij een morele plicht en de intentie om te geven cruciaal. Deze norm houdt in dat men een ander moet helpen als die hen geholpen heeft, en de ander geen kwaad doet als die hen geholpen heeft. Het gaat bij deze universele theorie meer om een duurzaam proces van samenwerking (in de speltheorie ook wel 'tit-for-tat' genoemd) dan om de eenmalige beslissing om wel of niet te geven. In een later artikel onderscheidt Gouldner (1960) naast deze positieve reciprociteit ook een negatieve vorm: het recht op iets voor niets. Volgens de auteur gaat de opkomst van de verzorgingsstaat gepaard met deze negatieve reciprociteit omdat de schaarste is afgenomen en voorzieningen collectief en daarmee eenvoudiger te verkrijgen zijn. Het dilemma waarbij mensen gebruik maken van een collectieve voorziening zonder bij te dragen aan de instandhouding daarvan, wordt ook wel het 'free-riderprobleem' genoemd (Olson, 1971).

In deze studie gaat het om een specifiek onderdeel van het Nederlandse stelsel van collectieve voorzieningen: uitkeringsgerechtigheid. Van Oorschot (2000) onderscheidt vijf criteria van uitkeringsgerechtigheid bij armen: controle, behoefte, identiteit, houding en reciprociteit. Reciprociteit zegt hierbij iets over wat iemand heeft bijgedragen of kan bijdragen in de toekomst. De auteur meet het criterium reciprociteit door te vragen naar de gerechtigheid van gepensioneerden versus jonge mensen, en van mensen met een lange arbeidsgeschiedenis

versus mensen met een korte. Oudere armen bleken inderdaad de meest gerechtigde groep te zijn.

De uitkeringsgerechtigheid die laagopgeleide Nederlanders toekennen aan migranten op basis van hun reciprociteit kan ook verschillen per groep. Sommige groepen verblijven bijvoorbeeld maar tijdelijk in Nederland, en dragen dus relatief weinig bij aan de kosten voor de verzorgingstaat. Andere groepen hebben wel de intentie om permanent te blijven, maar hebben voorafgaand aan hun komst nog geen arbeidsgeschiedenis opgebouwd in Nederland. Daarnaast kan reciprociteit ook te maken hebben met een meer kwalitatieve visie van 'het verdienen'. Zo staan sommige migrantengroepen wellicht bekend als hardwerkend en krijgen daarom meer recht op een uitkering. Ook de negatieve reciprociteit van Gouldner kan op migranten worden betrokken: wordt er van een uitkering geprofiteerd, en verdient iemand illegaal bij? Verder zal de *homo reciprocans* belang hechten aan de sociale normen over uitkeringsgerechtigheid: stelt iemand zich bijvoorbeeld dankbaar en dienstbaar op en worden gelijke gevallen gelijk behandeld?

De vraag is of migrantengroepen verschillen in hun uitkeringsgerechtigheid en of dit te maken heeft met bovenstaande theorie over reciprociteit. Worden sommige migrantengroepen door laagopgeleide Nederlanders inderdaad gezien als hardwerkend of juist profiterend? En wat heeft dit voor gevolg voor hun uitkeringsgerechtigheid? Belangrijke attenderende begrippen die gebruikt worden bij de eerste dataverzameling zijn: 'verantwoordelijkheid', 'houding', 'gelijkheid', 'profiteren' en 'bijdragen'.

3. Data en methode

3.1 Onderzoeksstrategie

Manevska et al. (2010) toonden aan dat het verband tussen het opleidingsniveau van autochtone Nederlanders en hun idee over uitkeringsgerechtigheid werd veroorzaakt door de mate van hun culturele kapitaal en culturele onzekerheid. De doelstelling van dit onderzoek is om dit verband open te breken voor verschillende migrantengroepen en zo bij te dragen aan de theorievorming over uitkeringsgerechtigheid. De onderzoeksstrategie in dit onderzoek is daarbij geïnspireerd door de *grounded theory* van Glaser & Strauss (1967). Deze strategie houdt in dat er gedurende het onderzoek een constante wisselwerking plaatsvindt tussen het empirisch materiaal en de theorie. Dit wordt ook wel de ‘constant vergelijkende methode’ genoemd (Aupers, 2008).

In dit geval wordt gestart vanuit een theoretisch vraagstuk: de uitkeringsgerechtigheid van verschillende migrantengroepen volgens laagopgeleide Nederlanders. Hier zijn ook al een drietal bijbehorende theoretische concepten bij gevonden: het idee van etnische competitie, van etnische diversiteit en van reciprociteit. Op basis van deze theoretische concepten zijn attenderende begrippen geformuleerd zoals ‘schaarste’, ‘religie’, en ‘houding’, die als leidraad dienen bij de eerste verzameling van empirisch materiaal. Het is echter mogelijk dat deze attenderende begrippen niet worden teruggevonden in de data, en andere juist wel. In dat geval wordt na afloop van de observatie de theorie aangevuld, om zo weer als leidraad te dienen voor de volgende observatie. Op het moment dat er geen nieuwe inzichten meer worden opgedaan, wordt gestopt met de dataverzameling. Er is in dat geval sprake van theoretische verzadiging (Aupers, 2008).

In de volgende paragraaf zal de selectie van onderzoekseenheden of respondenten worden toegelicht. Vervolgens worden in paragraaf 2.3 de analysebeslissingen verantwoord.

3.2 Onderzoekseenheden

De respondenten zijn geselecteerd op basis van een beredeneerde steekproef. Dit wil zeggen dat de selectie niet toevallig is ontstaan, maar is gekozen naar aanleiding van de theorie (Boeije, 2005). In dit geval is dat de studie van Manevska et al. (2010) en gaat het om de opvattingen van laagopgeleide, autochtone Nederlanders. In deze studie zijn deze begrippen daarom op dezelfde wijze geoperationaliseerd als in bovenstaande studie. ‘Laagopgeleid’ houdt in dit geval in dat iemand ten hoogste het basis- of voortgezet onderwijs heeft afgerond. ‘Autochtoon’ wil zeggen dat de respondent en zijn of haar beide ouders geboren zijn in Nederland.

Via een medewerker van welzijnsorganisatie Welvada in Wageningen zijn in eerste instantie zes respondenten benaderd. Deze hadden in hun functie zijdelings te maken met de organisatie. Zo waren er onder andere een beheerder van een wijkcentrum, een conciërge en

een overblijfskracht van een basisschool. Het is belangrijk dit te vermelden, omdat de kans op een selectiebias hiermee kleiner is dan wanneer was gekozen voor respondenten met een meer centrale functie in de organisatie. De verwachting is namelijk dat deze laatste groep eerder vanuit een ideële motivatie bij een welzijnsorganisatie werkt en daarom gemiddeld meer solidair is.

Toen tijdens het proces van dataverzameling en theoretische inductie bleek dat er na zes respondenten nog geen theoretische verzadiging op zou treden, zijn nogmaals drie respondenten benaderd. Hiermee werd het totale aantal negen. Bijzonder aan deze negen respondenten is dat ze allemaal in de leeftijd 41 tot 70 zijn, en het merendeel (7) vrouw is. Bovendien zijn ze allen woonachtig in Wageningen. De mogelijke gevolgen van deze selectie zullen worden besproken in de conclusie.

3.3 Verantwoording analysebeslissingen

In het onderzoek naar uitkeringsgerechtigheid gaat het voornamelijk over individuele opvattingen. En in dit geval: wie heeft volgens de laagopgeleide, autochtone Nederlander meer recht op sociale voorzieningen, wie op minder en vooral: waarom? Om antwoord op deze vraag te krijgen en met name de argumentatie daarachter, is gekozen voor het afnemen van open interviews op semigestructureerde wijze. Dit laatste houdt in dat de vragen niet vooraf zijn bedacht, maar gesteld zijn aan de hand van een topiclijst. Hierdoor heeft de interviewer de ruimte om door te vragen en eventueel nieuwe onderwerpen te bespreken (Baarda et al., 1996). De topiclijst bestond uit de belangrijkste theoretische concepten, die voorafgaand aan ieder interview is aangepast aan eventuele nieuwe inzichten. Deze manier van interviewen past uitstekend bij de gekozen onderzoeksstrategie van Glaser en Strauss (1967). Daarbij is het immers de bedoeling nieuwe inzichten op te doen die niet vooraf kunnen worden bepaald.

Alle interviews zijn bij de respondenten thuis of op diens werkplek afgenomen door dezelfde onderzoeker. Hierbij is rekening gehouden met de afwezigheid van storende factoren als medebewoners en achtergrondgeluiden. De interviews duurden gemiddeld negentig minuten en zijn geregistreerd met behulp van een geluidsrecorder. Daarnaast zijn er tijdens de interviews aantekeningen gemaakt ter ondersteuning. De geluidsband is vervolgens uitgeschreven in een document, waarna de naam van de respondent is aangepast en de opname is gewist om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen.

Ieder uitgeschreven interview is volgens de 'constant vergelijkende methode' geclassificeerd op overeenkomsten en verschillen met voorafgaande interviews. Hiervoor zijn de interviews allereerst 'open gecodeerd'. Dit wil zeggen dat theoretisch relevante antwoorden of citaten zijn gemarkeerd, met als doel zoveel mogelijk verschillende concepten te onderscheiden (Aupers, 2008). Dit werden uiteindelijk de volgende veertien concepten: empathie,

conformisme, leefwijze, religie, uiterlijke kenmerken, taal, identiteit, delinquentie, schaarste, concurrentie, reciprociteit, controle, houding en gelijkheid. Hierna vond reductie plaats: de verschillende concepten werden teruggebracht tot een paar centrale begrippen. Dit heet ook wel 'selectief coderen'. Hierbij wordt over de individuele interviews heen bepaald wat nu precies de belangrijkste theoretische concepten zijn. In dit geval werden dat: religie, delinquentie en reciprociteit. Vervolgens zijn de individuele citaten met behulp van een datamatrix (zie: Bijlagen) geordend op de drie theoretische concepten. Uiteindelijk is per concept een bestand gemaakt met alle bijbehorende citaten.

Twee nadelen van de 'constant vergelijkende methode' zijn dat de onderzoeker de categorieën bepaalt en de sociale realiteit niet altijd eenvoudig de categoriseren is (Aupers, 2008). Zo kunnen citaten meerdere categorieën overlappen of niet duidelijk toebehoren aan één bepaalde categorie. In het eerste geval is ervoor gekozen om een citaat twee keer te categoriseren. In het tweede geval is een citaat weggelaten uit de analyse. Het volledige overzicht van theoretische concepten en bijbehorende citaten is te vinden in de bijlagen. De meest illustratieve citaten zijn uiteindelijk gebruikt in de beschrijving van resultaten, dat in het volgende hoofdstuk aan bod komt.

4. Resultaten

4.1 Recht op toegang – Empathie versus competitie

Deze studie gaat over het recht dat migranten volgens laagopgeleide Nederlanders hebben op verschillende uitkeringen. In ieder interview werd door de respondent echter ook het recht op toegang benadrukt: wie mag er überhaupt komen genieten van de Nederlandse welvaart en veiligheid? Het onderscheid tussen Nederland als verzorgingsstaat en Nederland als welvarend land werd door respondenten eigenlijk zelden gemaakt. Het recht dat migranten hebben op sociale voorzieningen werd in één adem genoemd met het recht op een veilig, vrij en rijk leven. Sterker nog, na beschouwing bleek dat wanneer dit onderscheid wél duidelijk werd gemaakt, dit waarschijnlijk te wijten was aan de vraagstelling van de interviewer. Om het verschil tussen het recht op toegang en het recht op een uitkering verder buiten beschouwing te laten, wordt vanaf hier gesproken van het recht op verblijf. Deze benoeming komt het best overeen met de argumentatie van de respondenten.

Het handhaven van het recht op verblijf is voor de respondenten belangrijk omdat de Nederlandse welvaart niet oneindig is: het land is of raakt volgens de meeste van hen vol. Hoe meer migranten er worden toegelaten, hoe minder er overblijft voor de huidige inwoners. Voor Sylvia gaat het hierbij met name om huisvesting, want *„jonge gezinnen kunnen hier niet eens een huisje krijgen. Alles zit vol met buitenlanders. Ze denken de Nederlanders die kopen wel de huizen die we aan het bouwen zijn. Maar dat is niet te betalen.”*. Ook Anja ziet het probleem vooral in de fysieke ruimte: *“Op een gegeven moment is het land vol.”* en *“Dan is er geen plek meer om huizen te bouwen enzo. En dan zullen wij toch naar andere landen moeten uitwijken.”*. Andere respondenten zien de komst van nieuwe migranten ook als economische concurrentie. Zo zegt Judith *“Maar we klagen al dat er zo weinig werk is en we halen maar steeds meer buitenlanders ook naar binnen toe.”*. En Gerdien beredeneert *“Hoe meer mensen er komen des te minder werk is er, denk ik dan.”*. Volgens Herman is de concurrentie het grootst aan de onderkant van de arbeidsmarkt, want *“Het probleem is, jij krijgt een tientje per uur en die Pool die krijgt vijf euro per uur.”*.

Hieruit volgt dat niet iedere migrant toegelaten kan worden, en dat niet iedereen mag blijven. Maar wanneer wel? Anja legt de nadruk op veiligheid: *“Ja, als het niet gaat.. Dat ligt er ook weer aan wat voor land hè. Kijk, als het daar oorlogsgebied is dan is het hier iets veiliger. Want je moet jezelf ook prettig voelen.”*. Ook Judith vindt dat migranten *“Een goede reden moeten hebben om hier te komen”* zoals: *“Echt oorlogsgeweld. Eeh.. Ja, vaak ook is er een politieke achtergrond. Dat iemand daar geen leven heb. Zulk soort dingen.”* Maria ziet het nog wat scherper: *“Ja, ik vind als er in het land zelf niet te leven valt. En het zijn ook meestal de buitenlanders die hier komen omdat het oorlog is in hun land en dan hier blijven als het bevalt. Maar er zijn ook buitenlanders die dan weer teruggaan als het beter gaat in hun land.”*.

Het blijkt dat respondenten bij het recht op verblijf onderscheid maken tussen twee groepen: vluchtelingen die genoodzaakt zijn uit hun land te vertrekken, en migranten die vrijwillig vertrekken om in Nederland een beter bestaan op te bouwen. De eerste groep moet vanwege empathie of medemenselijkheid geholpen worden - daar hoeft (nog) niets tegenover te staan. Als het gaat om vrijwillig vertrokken migranten worden er echter wel voorwaarden aan hun komst gesteld. In de volgende paragrafen zal uitgebreider op deze voorwaarden worden ingegaan.

4.2 Recht op verblijf - Conforming

Het onderscheid tussen verschillende migrantengroepen wordt door de respondenten niet gemaakt wanneer het gaat om hun recht op verblijf, maar wel bij de manier waarop ze zich moeten aanpassen. Het gaat daarbij om negatief gedrag waar migranten zich volgens de respondenten van moeten weerhouden om recht te blijven houden op een uitkering danwel een verblijfsvergunning. Bij sommige migrantengroepen draait het om hun islamitische achtergrond, dit zal in paragraaf 4.2.1 worden besproken. Bij andere migrantengroepen gaat het om hun delinquent gedrag. Dit komt in paragraaf 4.2.2 aan bod. Met de eerste groep worden moslims bedoeld, afkomstig uit bijvoorbeeld Marokko en Turkije. Bij delinquent gedrag gaat het om migranten uit Oost-Europa, zoals Polen en Kroaten. Een uitzondering vormen de Marokkaanse jongeren, die door een aantal respondenten ook als crimineel wordt bestempeld.

4.2.1 Religie

Veel respondenten bleken het belangrijk te vinden dat migranten zich conformeren aan de Nederlandse bevolking. Het gaat daarbij om culturele aspecten zoals leefwijze, waarden, uiterlijke kenmerken en taal. Hoewel dit niet altijd letterlijk werd benoemd, hadden deze culturele aspecten eigenlijk allemaal betrekking op moslims. Janneke zegt bijvoorbeeld: *“Want ze hoeven niet op het balkon een lam te slachten ofzo. Ze moeten zich wel echt aan onze cultuur houden zeg maar.”*. Ook Judith legt nadruk op de Nederlandse cultuur: *“Ik vind, Sinterklaas is een Nederlands iets, en dat moet ook in Nederland zo blijven. Kijk, als hun een Suikerfeest willen, oké. Maar niet onze sinterklaas afpakken. En onze kerstmis.”*.

De enige uiterlijke kenmerken die de revue passeren zijn hoofddoeken, een cultureel aspect dat enkel van toepassing is op moslims. De respondenten hebben hier op zich geen problemen mee, zoals Janneke zegt: *“Waar ik wel moeite mee heb is echt die vrouwen echt in die burka's. Dat vind ik ook echt niet prettig. Dan denk je, wat zit daar? Wat houdt zich daar schuil?”*. Judith vindt dat hoofddoekjes wel kunnen, maar alleen thuis: *“Ga je naar Marokko toe, dan is er geen eentje die met een hoofddoek loopt. En hier moeten ze per se een hoofddoek op. Maar kom ik bij de HEMA, zit er iemand met een hoofddoek. Ik vind, als jij wilt werken, dan doe je die hoofddoek*

maar later op.". En Herman snapt ook niet waarom ze een hoofddoek dragen: *"Ik weet niet of jij er wel eens mee loopt maar ik zie het nut er niet van in. En dan kun je ze nog geeneens zien ook want ze hebben het allemaal zó strak."*

Daarnaast maken respondenten zich zorgen over de emancipatie van de vrouw binnen de islam. Zo beschrijft Anja een voorval op haar werk: *"Er was een man, die komt uit een ander land en daar heeft een vrouw dus niks te vertellen. Maar, nou heb ik daar de leiding en nu heeft hij een paar keer een fout gemaakt. Dan spreek ik hem daar op aan. En dan is 'ie heel erg boos, want ja, een vrouw mag niets zeggen hè. Want dat is zijn cultuur. Maar je zit hier in Nederland. Dat vind ik dan wel iets waar je je aan moet aanpassen."* Volgens Monica worden islamitische vrouwen *"heel strak gehouden door de mannen want als we uit eten gaan met school dan moeten wij toestemming vragen aan die mannen. En dan moeten ze netjes opgehaald en thuisgebracht worden. Maar anders komen die vrouwen gewoon niet mee."*

Een aantal respondenten ziet de islam niet alleen als hindernis bij het conformeren, maar als algehele bedreiging voor Nederland. Zo vindt Gerdien moslims *"(...) gewoon heel erg gewelddadig. Zullen ze vast niet allemaal zijn, er zijn ook zat mensen die gewoon normaal de godsdienst beleven en verder niets doen. Dat moet ieder voor zich weten. Wij hebben hier ook allemaal verschillende groeperingen. Maar ik vind daar heel enge mensen bij zitten"*. Herman denkt er hetzelfde over, hij vindt vooral *"die wetten zo raar van hun. De vrouw mag dit niet, de vrouw mag dat niet. Die mag niet achter het stuur in sommige landen. Ik vind die Koran, die heb ik nooit gelezen, maar er staan wel hele aparte dingen in. Denk ik."*

4.2.2 Delinquentie

Wanneer het gaat om het conformeren aan Nederlandse wetten komen er verschillende visies naar boven. Allereerst betreffende migranten in het algemeen. Monica ziet bijvoorbeeld *"op TV ook, dat ze gewoon aan de deur komen van: we zijn van de NUON. En 9 van de 10 keer zijn het buitenlanders, waar ze ook vandaan komen"*. Ook Maria betwijfelt de goede bedoelingen van migranten: *"De ene deugt wel en de andere niet. Maar het meeste dat hier komt is toch wel vaak dat ik denk: wat zoek je hier?"*. Gerdien heeft een vergelijkbaar argument: *"Kijk er zijn natuurlijk ook wel Nederlandse jongens die niet goed functioneren, maar wat wij het meeste zien op televisie, dan gaat het toch meestal wel over buitenlanders. Kijk maar vanavond, naar Opsporing Verzocht, dat zijn allemaal buitenlanders"*. Volgens Cor is dit een generatieprobleem: *"Alleen die jongeren, die zijn ontspoord. De jongeren van die buitenlanders zoals wij die noemen. Die zijn ontspoord"*. Ook andere respondenten betrekken delinquent gedrag op jongeren, en dan met name de Marokkaanse jeugd. Monica: *"Nou, Marokkaantjes heb ik het niet zo op. (...) Omdat je daar vaak de meeste criminaliteit over hoort"*. Volgens Judith zijn het vooral hangjongeren: *"Ze komen met hele groepen. Ze lopen nooit alleen over straat. Ze komen met hele groepen. Ze zorgen ervoor dat*

mensen bijvoorbeeld niet meer in het winkelcentrum kunnen komen. Dat ze uitgescholden worden en alles. Nou, ik vind dat niet normaal.” en “Dat komt toch van de Marokkanen af.”. En Gerdien zegt “Die [Marokkaanse jongeren] moeten toch echt wel aangepakt worden hoor.”.

Een andere groep die met criminaliteit in verband wordt gebracht zijn de nieuwe migranten uit Oost-Europa, zoals Polen en Roemenen. Zo zegt Maria bijvoorbeeld dat “Het merendeel wat hier komt is crimineel. Zoals die Polen enzo, noem maar op.”. En Herman zegt nog iets stelliger “[Oost-Europeanen] zijn niks anders dan stelen en dieven enzo. En zuipen.”.

4.3 Reciprociteit

Het belangrijkste criterium dat uit de interviews naar voren komt is het idee van reciprociteit of wederkerigheid. Simpel gezegd vinden de respondenten: voor wat, hoort wat. Een migrant heeft dus niet zomaar recht op toegang of een uitkering, hij of zij zal er iets voor moeten doen of hebben gedaan. Over wat dat dan is verschillen de meningen. Hieronder zullen deze uiteen worden gezet.

Een belangrijke voorwaarde voor het recht op een uitkering is bijvoorbeeld de financiële bijdrage die iemand heeft geleverd. Sylvia zegt het helder: “Ieder mens heeft zijn recht, maar ja, wij moeten ook overal voor betalen he? Krijgen ook niks voor niks.”. Judith vindt ook dat “Als ze hier wonen hebben ze net zoals wij recht erop. Als ze hun belastinggeld en alles betalen.”.

Een vergelijkbaar idee is dat migranten ‘moeten werken voor hun geld’. Zo denkt Janneke over degenen “die dan hier een uitkering ontvangen en er eigenlijk niets voor terugdoen. Dan denk ik van ja: blijf dan maar in je eigen land..”, maar dat “Als ze hier echt gewoon aan het werk zijn. En ze zijn gewoon helemaal ingeburgerd hier dan vind ik dat eigenlijk prima.”. En ook Herman zegt dat “Als ‘ie dan echt geen baan meer heeft, sorry jongen, maar je moet terug naar je eigen land. En die jaren die je gewerkt hebt en je hebt recht op een uitkering, dat moet je in één keer meegeven.”. Gerdien vindt het prima, “Als ze maar werken.” want “Iedereen wil natuurlijk zijn leven verbeteren.”. Maria legt hiernaast ook de nadruk op conformeren, ze vindt dat “als het gewone, normale mensen zijn die willen werken voor hun centjes enzo, dan heb ik daar niet zo’n probleem mee.”.

Dit ‘willen’ wordt door de respondenten vaker benadrukt. Hierbij lijkt het er om te gaan dat een migrant een dienstbare en dankbare houding heeft. Zo zegt Monica “Als mensen willen werken en er iets voor willen doen om toch een Nederlander te worden, dat vind ik wel goed. Die mogen hier gerust blijven. Maar degenen die allerlei streken uithalen en criminele.. nee, die niet.”. Sylvia vindt het belangrijk dat migranten niet ‘profiteren’, dat “ze om hulp vragen en aan de andere kant op een verkeerde manier uitgeven.”. Maria zegt iets vergelijkbaars: “Er zijn ook een hoop buitenlanders die de rotbaantjes nemen die de Nederlanders niet willen doen. Maar er zijn er ook een hoop te lui om te werken. Die hier willen komen om te profiteren.”.

Zoals blijkt uit de weergegeven citaten maakt het conformeren aan cultuur en wetten vaak deel uit van de argumentatie 'voor wat, hoort wat'. Het theoretische idee van reciprociteit is dus sterk gekoppeld aan conformisme. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een citaat van Judith, die zegt dat *"De overlast, dat is wat je het meeste hoort en ziet op tv en om je heen. Dat komt toch van de Marokkanen af."* En vervolgens: *"En ik kan er allemaal even goed mee, alleen ik zeg: echt die branieschoppers, stuur maar terug.."*. En ook Janneke denkt *"Blijf dan maar in je eigen land."* van allochtonen *"die dan hier een uitkering ontvangen en er eigenlijk niets voor terugdoen."*. En zegt vervolgens: *"Maar als ze hier echt gewoon aan het werk zijn. En ze zijn gewoon helemaal ingeburgerd hier dan vind ik dat eigenlijk prima."*. Ook Maria stelt iets soortgelijks, zij het wat minder concreet: *"Ja, ik vind vooral, als het gewone, normale mensen zijn die willen werken voor hun centjes enzo, dan heb ik daar niet zo'n probleem mee."*

Het recht op verblijf moet dus verdiend worden, en wat een migrant daarvoor moet doen loopt uiteen van werken en het afdragen van belasting tot het vieren van Nederlandse feestdagen en het respecteren van vrouwen. Daarmee is reciprociteit dus het belangrijkste theoretische concept om de gerechtigheid van migranten te verklaren, en speelt het tevens een belangrijke rol in de argumentatie over etnische diversiteit. Het conformeren aan de autochtone meerderheid, oftewel etnisch minder verschillend zijn, is volgens de respondenten een belangrijke voorwaarde om in Nederland te mogen verblijven.

5. Conclusie en discussie

De aanleiding van deze studie was het onderzoek van Manevska et al. (2010), waarin bleek dat de combinatie van economisch egalitarisme en verzorgingsstaat Chauvinisme bij laagopgeleide Nederlanders verklaard kan worden door hun geringere culturele kapitaal. Dit resultaat gaf echter aanleiding tot verder onderzoek, omdat de vraag rees: hoe verhoudt dit verzorgingsstaat Chauvinisme van laagopgeleide Nederlanders zich ten aanzien van verschillende groepen migranten? De onderzoeksvraag was hierbij tweeledig: hoe denken laagopgeleide Nederlanders over de uitkeringsgerechtigheid van migranten, en: maken zij daarbij onderscheid tussen verschillende migrantengroepen? Hiervoor werden drie theoretische vertrekpunten gebruikt: etnische diversiteit, reciprociteit en etnische competitie.

Het belangrijkste resultaat ten aanzien van de bevindingen van Manevska et al. (2010) is dat de laagopgeleide Nederlanders in deze studie inderdaad onderscheid maken in de uitkeringsgerechtigheid van verschillende groepen migranten. De manier waarop zij dit doen is echter subtieler dan de theorie over sociale categorisering en etnische diversiteit (Tajfel, 1982; Coenders, 2001) doet vermoeden. Om recht te hebben op verblijf in Nederland en de daarbij behorende voorzieningen moeten migranten zich volgens de respondenten conformeren aan de Nederlandse wetten, regels en cultuur. Wat daar indirect uit volgt is dat migranten die etnisch te veel verschillen van de autochtone bevolking volgens de respondenten dus minder recht op toegang hebben, en daarbij indirect ook minder recht op sociale voorzieningen. Bovendien gaat het hier zeer specifiek om verschillen op het gebied van religie (moslims) en delinquentie (Oost-Europese migranten en Marokkaanse jongeren).

Dit cultureel conformeren als criterium voor uitkeringsgerechtigheid kan geschaard worden onder de meer algemene theorie van reciprociteit. Kort gezegd houdt dit volgens de respondenten in: voor wat, hoort wat. Migrant krijgen het recht om in Nederland te blijven en de daarbij behorende sociale zekerheid te ontvangen, mits ze er wat voor doen. Naast het bovenstaande cultureel conformeren moeten ze bijvoorbeeld een aantal jaren in Nederland gewerkt hebben en belasting en verzekeringen hebben betaald. Ook wordt het belang van goede intenties benadrukt, en dat migranten hier niet komen om te 'profiteren'. Dit komt overeen met het idee van de *homo reciprocans* (Bowles & Gintis, 2000), en gaat daarmee verder dan de rationele benadering van reciprociteit die Van Oorschot (2000) gaf als een van zijn criteria voor *deservingness*: het aantal jaren verrichtte arbeid.

Een opmerkelijk resultaat is dat de respondenten geen duidelijk verschil maakten tussen het recht op een uitkering en het recht op verblijf. Hun argumenten ten aanzien van gerechtigheid leken zich meer te richten op het verblijf in Nederland in het algemeen, en de aanspraak op sociale voorzieningen is daar volgens hen een logisch onderdeel van. Het feit dat

sociale voorzieningen de uitkomst zijn van politiek beleid en democratische besluitvorming, en daardoor veranderlijk over tijd, lijkt niet geheel te worden bevat door respondenten. Dit valt wellicht te verklaren middels de theorie van politieke competentie, die stelt dat laagopgeleiden minder cognitieve vermogens hebben dan hoogopgeleiden, waardoor zij een beperkter begrip zouden hebben van politiek en de complexiteit daarvan (Manevska et al., 2010). De eventuele discrepantie bij de formulering van vragen in het huidige wetenschappelijke onderzoek naar uitkeringsgerechtigheid en de manier waarop respondenten deze interpreteren kan gevolgen hebben voor de validiteit van eerdere resultaten. Het is bij vervolgonderzoek daarom van belang om met deze bevinding rekening te houden.

Hoewel er door respondenten weinig onderscheid werd gemaakt tussen het recht op verblijf en het recht op een uitkering, werd het recht op toegang wel duidelijk benadrukt. Hierbij kwamen argumenten naar voren die in lijn waren met het theoretische idee van competitie en schaarste, waar in de studie van Manevska et al. (2010) geen bewijs voor werd gevonden. Kort samengevat kwam het neer op: Nederland is vol, er kunnen geen nieuwe migranten meer bij, en bovendien is het crisis. Men gunt de individuele migrant de sociale zekerheid, maar het is het aantal migranten dat weerstand oproept bij de respondenten. Dit resultaat is in overeenstemming met eerder onderzoek (Gijsberts & Dagevos, 2004). Er gaat dus een economische dreiging uit van de migranten die nog moeten komen, al werd dit door de respondenten niet gekoppeld aan hun uitkeringsgerechtigheid. Ook leken de respondenten niet direct voor hun eigen sociaaleconomische positie te vrezen, maar meer voor die van Nederlanders in het algemeen. Deze bevinding is in lijn met de theorie van etnische competitie, waarbij de eigen groep (Nederlanders) boven de andere groep (buitenlanders) wordt geplaatst om zo de individuele status te verhogen (Olzak, 1992).

Ten aanzien van de onderzoekseenheden kunnen een tweetal kanttekeningen worden gemaakt. Zo was merendeel van de respondenten vrouwelijk. De mogelijke vertekening die hierdoor kan ontstaan is echter niet eenduidig. Zo zijn vrouwen bijvoorbeeld meer groepsgericht dan mannen, waardoor ze minder afwijzend tegenover de aanwezigheid van migranten staan. Vrouwen voelen zich echter ook eerder onveilig dan mannen (Meuleman & Billiet, 2003). Dit is belangrijk te vermelden, omdat de ervaren delinquentie van bepaalde migrantengroepen voor de respondenten samenhangt met hun recht op verblijf.

Daarnaast waren alle respondenten woonachtig en werkzaam in Wageningen, een middelgrote stad in Gelderland met zo'n zesendertigduizend inwoners, waarvan ongeveer negenduizend eerste- of tweede generatie allochtoon is (CBS, 2011). Hoewel er in Wageningen veel buitenlandse studenten verblijven, is het aandeel allochtonen in de bevolking niet te vergelijken met de grotere Nederlandse steden. Dit kan gevolgen hebben voor de betrouwbaarheid van de resultaten. Uit de meeste interviews blijkt dat veel respondenten hun

beeld van migrantengroepen grotendeels baseren op informatie uit de media en niet op daadwerkelijk contact. De contacthypothese stelt dat een hogere concentratie van migranten in een gebied meer interetnische contacten tot gevolg heeft. Deze contacten zouden vervolgens bijdragen aan het wederzijds begrip en een positievere beeldvorming (Forbes, 1997). Een andere benadering is dat postindustriële steden, zoals in de Randstad, een toleranter cultureel klimaat hebben. Dit zou leiden tot relatief minder ethnocentrisme bij laagopgeleiden (Van der Waal & Houtman, 2010). Op basis hiervan zouden andere resultaten kunnen worden verwacht bij respondenten uit meer stedelijke gebieden of in steden met een ander cultureel klimaat.

Tot slot zijn de resultaten uiteraard niet generaliseerbaar naar de laagopgeleide Nederlander in het algemeen. Hiervoor is het aantal respondenten eenvoudigweg te klein. Dit was dan ook niet de opzet van dit onderzoek. Het doel was om inzicht te verkrijgen in de manier waarop laagopgeleide Nederlanders de uitkeringsgerechtigheid van migrantengroepen beoordelen. De uitkomsten werpen vragen voor vervolgonderzoek op: wat verstaan laagopgeleiden eigenlijk onder uitkeringsgerechtigheid, en komt dit overeen met de wetenschappelijke interpretatie van het begrip? Daarmee volgt ook de vraag of de uitkomsten van eerder onderzoek wel valide zijn. Zo eindigen bejaarden in het onderzoek van Van Oorschot (2000) op de eerste plek als het gaat om *deservingness*, maar is dit het gevolg van hun arbeidsverleden, en kan het daarom worden begrepen aan de hand van ideeën over reciprociteit, of van het feit dat zij waarschijnlijk de meest homogene groep 'Nederlanders' zijn, en dat het dus eerder resoneert met ideeën over culturele verschillen als drijvende kracht achter verschillen in de mate waarin groepen als uitkeringsgerechtigd worden beschouwd?

Referenties

- Aupers, S. (2008). *Kwalitatieve Methode: Dataverzameling en Analyse*. Ongepubliceerd manuscript. Erasmus Universiteit, Rotterdam.
- Appelbaum, L.D. (2002). Who deserves help? Students' opinions about the deservingness of different groups living in Germany to receive aid. *Social Justice Research* 15(3): 201-225.
- Baarda, D.B., M.P.M. de Goede & A.G.E. van der Meer-Middelburg (1996). *Basisboek open interviews: praktische handleiding voor het voorbereiden en afnemen van open interviews*. Houten: Stenfert Kroese.
- Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom Onderwijs.
- Bowles, S. & H. Gintis (2000). Reciprocity, self-interest, and the welfare state. *The Nordic Journal of Political Economy* 26: 33-53.
- Castles, S. & M.J. Miller (2003). *The age of migration. International population movements in the modern world*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Bevolking; leeftijd, herkomstgroepering, geslacht en regio*. Op 21 april 2012 van internet:
<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37713&D1=0-8&D2=0&D3=0-2&D4=818&D5=%281-2%29-l&VW=T>
- Coenders, M. (2001). *Nationalistic attitudes and ethnic exclusionism in a comparative perspective*. Nijmegen: ICS/KUN.
- Chrysochoou, X. (2004). *Cultural diversity. It's social psychology*. Malden: Blackwell Publishing Ltd.
- Dagevos, J. (2011). *Poolse migranten. De positie van polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dagevos, J., R. Schellingerhout & M. Vervoort (2007). Sociaal-culturele integratie en religie. In Dagevos, J., en M. Gijsberts (red.). *Jaarrapport integratie* (pp. 163-191). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Forbes, H.D. (1997). *Ethnic conflict, commerce, culture and the contact hypothesis*. New Haven: Yale University Press.
- Gijsberts, M. & J. Dagevos (2004). Concentratie en wederzijdse beeldvorming tussen autochtonen en allochtonen. *Migrantenstudies* 20(3): 145-168.
- Gijsberts, M., W. Huijnk & J. Dagevos (2012). *Jaarrapport integratie 2011*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Glaser, B.G. & A.L. Strauss (1967). *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Londen: Weidenfeld and Nicholson.
- Gouldner, Alvin. 1960. The norm of reciprocity: A preliminary statement. *American Sociological Review* 25: 161-78.

Heijden, P.G.M. van der, M. Cruyff en G. van Gils (2011). *Aantallen geregistreerde en niet geregistreerde burgers uit moe-landen die in Nederland verblijven*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Kitschelt, H.P. (1995). *The radical right in Western Europe. A comparative analysis*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Komter, A. (2004). Zorgen voor morgen, over hedendaagse solidariteit en wederkerigheid. In Arts, W., H. Entzinger & R. Muffels (red.). *Verzorgingsstaat: vaarwel* (pp. 161-177). Assen: Koninklijke Van Gorcum, 2004.

Manevska, K. & P. Achterberg (2011). Immigration and perceived ethnic threat: cultural capital and economic explanations [Digitale versie]. *European Sociological Review*.

Manevska, K., J. van der Waal, P. Achterberg, D. Houtman & W. de Koster (2010). 'Sommigen zijn gelijkler dan anderen.' Economisch egalitarisme en verzorgingsstaatchauvinisme in Nederland. *Sociologie* 6(1): 3-25.

Meuleman, B. & J. Billiet (2003). De houding van Vlamingen tegenover 'oude' en 'nieuwe' migranten: diffuus of specifiek? In Administratie Planning en Statistiek (red.). *Vlaanderen gepeild!* (pp. 137-176). Brussels: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Oorschot, W. van (2000). Who should get what, and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public. *Policy and Politics* 28(1): 33-48.

Olson, M. (1965). *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*. Cambridge: Harvard University Press.

Olzak, S. (1992). *The dynamics of ethnic competition and conflict*. Stanford: Stanford University Press.

Rijksoverheid (2012, april). *Buitenlandse werknemers*. Op 21 april 2012 van internet: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/buitenlandse-werknemers>.

Scheepers, P., M. Gijsberts & M. Coenders (2002). Ethnic exclusionism in European countries. *European Sociological Review* 18(1): 17-34.

Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology* 33:1-39.

Valk, H. de, I. Esveldt, K. Henkens & A. Liefbroer (2001). *Oude en nieuwe allochtonen in Nederland: Een demografisch profiel*. Den Haag: WRR.

Waal, J. van der & D. Houtman (2010). Tolerantie in de postindustriële stad. Het ethnocentrisme van laagopgeleiden in 22 Nederlandse steden onderzocht. *Sociologie* 6: 74-97

Bijlagen

Analysematrix 1: Individuele gevallen per theoretisch concept (frequenties)					
	Etnische competitie	Empathie	Religie	Delinquentie	Reciprociteit
Anja	X	X	X	0	X
Cor	0	X	0	X	X
Gerdien	X	X	X	X	X
Herman	X	X	X	X	X
Janneke	X	X	X	0	X
Judith	X	X	X	X	X
Maria	X	X	0	X	X
Monica	X	0	X	X	X
Sylvia	X	X	0	X	X

Analysematrix 2: Individuele gevallen per theoretisch concept (inhoudelijk)	
1. Etnische competitie	
Anja	<ul style="list-style-type: none"> - Tsja, het land raakt hier ook vol. - Ja, dan krijg je hetzelfde: op een gegeven moment raakt het hier vol. - Op een gegeven moment is het land vol. En de mensen hier willen ook nog verder. - Nou, dan is er geen plek meer om huizen te bouwen enzo. En dan zullen wij toch naar andere landen moeten uitwijken. - Ik denk dat het een beetje overbevolkt hier is dan. - Ja, die Polen komen ook heel veel hier. Ja, dat is goedkoper hè. (...) hier lopen ze allemaal met een uitkering en kunnen ze geen werk vinden, en dan gaan ze daar mensen halen.
Gerdien	<ul style="list-style-type: none"> - Ik weet wel dat we verplicht zijn om zoveel in te nemen maar het wordt eigenlijk ook wel een beetje overvol hè? - Nouja, hoe meer mensen er komen des te minder werk is er, denk ik dan.
Herman	<ul style="list-style-type: none"> - Maar dat het asielbeleid een beetje is aangescherpt, daar ben ik het wel mee eens. Want het zit ook wel erg vol hoor, Holland. - En die pakken de banen van de onderkant weg. Het probleem is, jij krijgt een tientje per uur en die Pool die krijgt vijf euro per uur. - De mensen die te hoog hebben, die worden eruit geknikkerd. En dan komen de Polen hierheen. En voor weinig geld.
Janneke	<ul style="list-style-type: none"> - Maar het moet niet zo zijn dat zij de baantjes inpikken wat de Nederlanders ook moeten kunnen.
Judith	<ul style="list-style-type: none"> - Het raakt in Nederland vol wordt er dan gezegd. En dat is niet discriminerend bedoeld ofzo. Op een gegeven moment is het vol. En vol is vol. - Maar ja, nou gaat Nederland vergrijzen en er is op het ogenblik heel weinig werkgelegenheid. - Maar we klagen al dat er zo weinig werk is en we halen maar steeds meer buitenlanders ook naar binnen toe. - Maar ik vind: we lopen alles maar hier naar binnen te halen. En te klagen dat de werkloosheid zo hoog is. Zet je eigen mensen dan aan het werk. - Als iedereen nou eens naar zijn eigen land terug ging, en je bekijkt dan de werkloosheid en werkgelegenheid die er komt. Het lijkt me dan dat je als Nederlander weer meer werkgelegenheid enzo krijgt. - Als we nou eens allemaal naar ons eigen land gingen, dan denk ik dat ieder land het beste geholpen is. En dan maar weer eens kijken van: hoe is het met de werkgelegenheid, kunnen we de werkloosheid terugbrengen naar minder enzo.
Maria	<ul style="list-style-type: none"> - Omdat anders straks alles allochtoon is. En dan is voor ons straks helemaal geen werk enzo meer. - Aan de ene kant vind ik het wel goed [als Polen en Kroaten niet uitgebuit worden] maar aan de andere kant kan daar ook een Nederlander voor staan.
Monica	<ul style="list-style-type: none"> - Dan denk ik in eerste instantie: kom maar jongens, haal ze maar binnen, kom maar weer allemaal. Het wordt steeds voller en voller. - Nou, is er dan nog wel een zorg voor de mensen die ze eigenlijk nodig hebben? Als wij straks 70 zijn? Is dat er dan allemaal nog wel? Of is het geld dan allemaal op? Want die moet geholpen

	<i>worden, en die moeten geholpen worden. "Ja, er komt weer zo'n hele groep daar en daar vandaan, tsja, die mensen die moeten toch geholpen worden: ze moeten woonruimte, ze moeten kleding, ze moeten een ingericht huis hebben.."</i>
Sylvia	<ul style="list-style-type: none"> - Nederland wordt vol zo. - Ja dat ze geen mensen meer binnenhalen in Nederland. Eerst komt de man hier, en die werkt hier, maar dat gezin komt er altijd achteraan. Als ze een huisje hebben en noem maar op. - Want jonge gezinnen kunnen hier niet eens een huisje krijgen. Alles zit vol met buitenlanders. Ze denken de Nederlanders die kopen wel de huizen die we aan het bouwen zijn. Maar dat is niet te betalen. - Maar dan moet ik altijd aan mijn moeder terugdenken: ze worden hier de baas. In Nederland. Nederland wordt voor de buitenlanders, zei ze dan. Ik vind wel dat ze gelijk kreeg, het wordt voller.
2. Empathie	
Anja	<ul style="list-style-type: none"> - Ja, als het niet gaat.. Dat ligt er ook weer aan wat voor land hè. Kijk, als het daar oorlogsgebied is dan is het hier iets veiliger. Want je moet jezelf ook prettig voelen. - Ja, als ze hier zijn en ze worden dan ziek dan vind ik wel dat ze hulp nodig hebben. - Ja, iedereen heeft zorg nodig. Of je nou verzekerd bent of niet. Op het moment dat er hulp gevraagd wordt.. - Maar als ze zoveel jaar hier zijn dan hoort 'ie er gewoon bij. Dan heb je hier alles opgebouwd en dan moet je in een keer weer terug.
Cor	<ul style="list-style-type: none"> - En soms begrijp ik dat best, maar aan alle dingen komt soms een eind en dan moet je een besluit nemen om mensen weer terug te sturen, wat economische vluchtelingen betreft dan. - Als 'ie het niet meer kan. En het is aantoonbaar. Dat ze het niet meer kunnen. Dan ben je als land verplicht om hulp te geven.
Gerdien	<ul style="list-style-type: none"> - En andere mensen moeten echt vluchten. Waar het leven van op het spel staat. Zulke mensen vind ik dan wel belangrijk dat die geholpen worden. - Het is net wat ik zeg, het ligt eraan op wat voor manier ze hier komen. Maar als ze hier komen dat het echt nodig is en de eerste levensbehoeftes en zo, dat ze daarmee geholpen worden vind ik prima.
Herman	<ul style="list-style-type: none"> - Je kunt natuurlijk niet zomaar iedereen die ziek is terugsturen. Je moet eerst kijken of diegene daar wel geholpen kan worden. - Nou, Mauro is hier gekomen als vierjarige ofzo. Hij zit hier helemaal in de maatschappij. Hij zit hier bij zijn pleegouders, zo'n gezin is aan elkaar gehecht. Je gaat zo'n gezin toch niet uit elkaar trekken?
Janneke	<ul style="list-style-type: none"> - Je gunt die mensen het ook wel hoor, om wat beter te verdienen dan in hun eigen land. Ze komen niet voor niks deze kant op. Bij hun is het nog veel slechter. - Maar hoe is het dan als 'ie terug gaat? Daar is waarschijnlijk helemaal geen voorziening of uitkering ofzo. Hoe moet die man daar leven als 'ie niet meer kan werken?
Judith	<ul style="list-style-type: none"> - Als ze een goede reden hebben om hier te komen. (...) Ik vind, echt oorlogsgeweld. Eeh.. Ja, vaak ook is er een politieke achtergrond. Dat iemand daar geen leven heb. Zulk soort dingen. - Nee, die denken nou dat het hier Luilekkerland is. Die denken hier: ik ga lekker naar Nederland want daar zijn de voorzieningen zo goed. - Kijk, stuur je ze terug en hun leven is niet meer veilig.. Dan zeg ik: nee, die hoeft van mij niet terug. Maar is het daar gewoon, en is er niks meer aan de hand. Dan mogen ze van mij wel weer terug.
Maria	<ul style="list-style-type: none"> - Ja, ik vind als er in het land zelf niet te leven valt. En het zijn ook meestal de buitenlanders die hier komen omdat het oorlog is in hun land en dan hier blijven als het bevalt. Maar er zijn ook buitenlanders die dan weer teruggaan als het beter gaat in hun land. - Ja, die zorg moeten ze maar in hun eigen land krijgen, vind ik. - Als 'ie [werkloze buitenlander] er niks aan kan doen, ja dan moet 'ie ook wel geholpen worden.
Sylvia	<ul style="list-style-type: none"> - Ja als die mensen het nodig hebben moeten ze het natuurlijk ook krijgen. - Ja, dat ligt er maar aan. Als jij ziektekosten betaald zoals wij, dan moet je die hulp hebben. Maar ja, dan heb je zoiets als ze illegaal hier zijn, dan laat je ze ook niet liggen. Ja, dan ben ik denk ik te goed voor deze wereld ik weet het ook niet. - En die jongen had echt alles hier, en nou willen ze zo'n jong terugsturen. Dat lijkt toch nergens op?
3. Religie	
Anja	<ul style="list-style-type: none"> - Er was een man, die komt uit een ander land en daar heeft een vrouw dus niks te vertellen. Maar, nou heb ik daar de leiding en nu heeft hij een paar keer een fout gemaakt. Dan spreek ik

	<i>hem daar op aan. En dan is 'ie heel erg boos, want ja, een vrouw mag niets zeggen hè. Want dat is zijn cultuur. Maar je zit hier in Nederland. Dat vind ik dan wel iets waar je je aan moet aanpassen.</i>
Gerdien	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Ja goed, ik vind die Islam ook niet zo'n prettig idee. Maar als we er maar geen last van hebben. Maar afen toe krijg ik wel eens het idee dat ze hier de overhand willen krijgen.</i> - <i>Ik vind ze gewoon heel erg gewelddadig. Zullen ze vast niet allemaal zijn, er zijn ook zat mensen die gewoon normaal de godsdienst beleven en verder niets doen. Dat moet ieder voor zich weten. Wij hebben hier ook allemaal verschillende groeperingen. Maar ik vind daar heel enge mensen bij zitten.</i> - <i>Als mensen dan zo gelovig zijn kan ik niet begrijpen dat ze zulke dingen doen. Met dingen opblazen waar zoveel mensen in zetten enzo, al dat soort dingen.</i> - <i>Ja ik vind al die moskeeën die hier komen, vind ik ook niet nodig.</i> - <i>Nou, een heel simpel dingetje: er komt hier wel eens een Marokkaans iemand. Maar die zal mij nooit van ze leven gedag zeggen of een hand geven. Als er 10 mensen zitten, geeft 'ie 10 keer een hand en mij slaat ie over.</i> - <i>En al die dingen die die vrouwen niet mogen. Ja, daar ben ik het eigenlijk helemaal niet mee eens.</i>
Herman	<ul style="list-style-type: none"> - <i>En wat ik ook heel erg zie is de Islam hè. Die pakt ons ook. Dat gebeurt niet in een paar jaar. Maar ik denk als jij 60, 70 jaar bent dat zie je de Islam ook steeds meer macht krijgen hoor.</i> - <i>Maar ik vind die wetten zo raar van hun. De vrouw mag dit niet, de vrouw mag dat niet. Die mag niet achter het stuur in sommige landen. Ik vind die Koran, die heb ik nooit gelezen, maar er staan wel hele aparte dingen in. Denk ik.</i> - <i>Ja, als ze hier de overhand krijgen en ze worden de baas, dan kun je dat wel verwachten. Dat je dan een man en een vrouw kan stenigen. Hoe komen ze erop?!</i> - <i>Ik denk dat dat komt door die Al-Quaida dat je daar zo fel op bent. Van die aanslagen. Ik denk dat het gevaar vooral de islam is.</i> - <i>En wat ik zo raar vind: in de koran, dat is dan Allah, en daar staan zulke vreselijke dingen in. Ik denk: dat kan 'ie toch nooit toelaten? Daarom vind ik het zo'n apart geloof.</i> - <i>Maar waarom moeten die nou een hoofddoekje op? Ik weet niet of jij er wel eens mee loopt maar ik zie het nut er niet van in. En dan kun je ze nog geeneens zien ook want ze hebben het allemaal zó strak.</i>
Janneke	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Waar ik wel moeite mee heb is echt die vrouwen echt in die burka's. Dat vind ik ook echt niet prettig. Dan denk je, wat zit daar? Wat houdt zich daar schuil?</i> - <i>Want ze hoeven niet op het balkon een lam te slachten ofzo. Ze moeten zich wel echt aan onze cultuur houden zeg maar.</i>
Judith	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Dan denk ik van: als ik daar kom, en ik wil dat er een kerk gebouwd wordt, nou dat gebeurt niet. Maar ze willen wel een moskee bouwen hier. Ze voelen zich gediscrimineerd. Nou, je bent in Nederland, gedraag je eigen dan ook als een Nederlander.</i> - <i>En van de Turken en de Spanjaarden die als eerste hier waren daar heb je niet zo heel veel last van. Het zijn echt de Marokkanen. Die denken dat ze iets meer zijn als ons ofzo. Ik vind dat: je wil in Nederland zijn, dan moet je ook geen praatjes hebben. Als ik in Marokko kom, dan heb ik mijn eigen ook aan te passen.</i> - <i>Ga je naar Marokko toe, dan is er geen eentje die met een hoofddoek loopt. En hier moeten ze per se een hoofddoek op. Maar kom ik bij de HEMA, zit er iemand met een hoofddoek. Ik vind, als jij wilt werken, dan doe je die hoofddoek maar later op.</i> - <i>Ik vind, Sinterklaas is een Nederlands iets, en dat moet ook in Nederland zo blijven. Kijk, als hun een Suikerfeest willen, oké. Maar niet onze sinterklaas afpakken. En onze kerstmis.</i>
Monica	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Dat vind ik dan ook: ze worden heel strak gehouden door de mannen want als we uit eten gaan met school dan moeten wij toestemming vragen aan die mannen. En dan moeten ze netjes opgehaald en thuisgebracht worden. Maar anders komen die vrouwen gewoon niet mee.</i> - <i>Nou, maar ook aanpassen aan de Nederlandse dingen! Dat zie ik dan ook op school bij ons: ze hebben allebei een hoofddoekje om.</i>
4. Delinquentie	
Cor	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Alleen die jongeren, die zijn ontspoord. De jongeren van die buitenlanders zoals wij die noemen. Die zijn ontspoord.</i> - <i>Dat er een stuk of 5 van die Marokkaanse jeugd voorbij kwam, en die kar van die bloemen dus ondersteboven trappen.</i>
Gerdien	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Maar degenen die illegaal binnenkomen, dat hoeft voor mij niet zo.</i> - <i>Sommigen komen hier echt om verkeerde dingen te doen.</i> - <i>Nou er komen er hier ook die niks anders doen dan stelen en overvallen plegen. Die echt voor het</i>

	<p>geld hier naar toe gekomen zijn.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Die [Marokkaanse jongeren] moeten toch echt wel aangepakt worden hoor. - Ja, meer criminaliteit komt er. Want het is op het ogenblik wel heel erg hè. - Kijk er zijn natuurlijk ook wel Nederlandse jongens die niet goed functioneren, maar wat wij het meeste zien op televisie, dan gaat het toch meestal wel over buitenlanders. Kijk maar vanavond, naar Opsporing Verzocht, dat zijn allemaal buitenlanders.
Herman	<ul style="list-style-type: none"> - Ik vind, degene die criminelen zijn: weg doen. En degenen die gewoon met ons meedoen die laten blijven. - Er gaat zoveel naar Marokko toe, zoveel naar Turkije toe, zoveel naar Suriname.. Ze gaan erheen en zeggen dat ze tien kinderen hebben. Nou, laat ze er 5 van krijgen. Dat is gewoon kolder! - Dat [Oost-Europeanen] zijn niks anders dan stelen en dieven enzo. En zuipen. - Alleen, die mensen die niet op het rechte spoor zitten die moet je aanpakken. Als iemand drie keer niet op het rechte pad heeft gezeten, of één keer iets heel ergs heeft gedaan, die moeten we gelijk wegdoen.
Judith	<ul style="list-style-type: none"> - Nou, hangjongeren enzo. Ze komen met hele groepen. Ze lopen nooit alleen over straat. Ze komen met hele groepen. Ze zorgen ervoor dat mensen bijvoorbeeld niet meer in het winkelcentrum kunnen komen. Dat ze uitgescholden worden en alles. Nou, ik vind dat niet normaal. - De overlast, dat is wat je het meeste hoort en ziet op tv en om je heen. Dat komt toch van de Marokkanen af. - En ik kan er allemaal even goed mee, alleen ik zeg: echt die branieschoppers, stuur maar terug.
Maria	<ul style="list-style-type: none"> - Want het merendeel wat hier komt is crimineel. Zoals die Polen enzo, noem maar op. - Nou ik niet, maar als ik de tv aan zet, met die Polen en die Kroaten enzo. Dan heb ik gelijk de buik vol. Het is elke keer overvallen.. - De ene deugt wel en de andere niet. Maar het meeste dat hier komt is toch wel vaak dat ik denk: wat zoek je hier? - Nou, omdat de meeste Polen enzo, dat dat toch wel crimineel is. Tenminste, als je de televisie volgt, dan valt dat wel op.
Monica	<ul style="list-style-type: none"> - Maar 9 van de 10 keer als je overvallen op TV ziet dan is het toch een kleurling, helaas. - Winkeldiefstal of overlast. Als 'ie niet zoals die jochies in Ede de buurt terroriseert en Nederlanders bang van hem zijn dan niet. Maar dat is nogal een groot verschil. - Nou, Marokkaantjes heb ik het niet zo op. (...) Omdat je daar vaak de meeste criminaliteit over hoort. - Dat zie je op TV ook, dat ze gewoon aan de deur komen van: we zijn van de NUON. En 9 van de 10 keer zijn het buitenlanders, waar ze ook vandaan komen.
Sylvia	<ul style="list-style-type: none"> - Je hebt er hele goeie bij, maar vaak is het bij inbraak, bij rotzooi, zoals in Culemborg iedere keer: het zijn altijd de buitenlanders. - Maar ik vind wel, ja dan kom ik weer op die Molukkers, van Culemborg. Die schoppen vaak weer rotzooi he.
5. Reciprociteit	
Anja	<ul style="list-style-type: none"> - Nou, ze moeten er wel voor werken natuurlijk. - Als hij hier langer als een jaar woont dan heb je daar recht op.
Cor	<ul style="list-style-type: none"> - Eerlijk waar. Echt waar. Die heeft echt, echt, echt heel hard gewerkt. Niks was hem teveel. En dat vind ik, dat kan ik alleen maar waarderen.
Gerdien	<ul style="list-style-type: none"> - Als ze maar werken, dan vind ik het prima. Want iedereen wil natuurlijk zijn leven verbeteren. - Ja, dan moeten ze wel gaan werken vind ik. Al zal er ook niet altijd werk voor ze zijn, maar ze moeten ook wel alles aan willen pakken wat ze aangeboden krijgen he. - Nou ik vind als ze hier dus wonen en werken en noem maar op. Dat ze dus ook wel normaal verzekerd moeten zijn. En er zijn er zat die dat niet zijn.
Herman	<ul style="list-style-type: none"> - Vloeiend Hollands, leert voor een goeie school en een goeie baan.. Dan denk ik: laat die jongen hier toch aan de maatschappij deelnemen. Die betaalt z'n premies toch straks ook allemaal terug. - Mensen die echt voor de arbeid hier komen die kunnen hier gewoon blijven. Maar die mensen die alleen maar een uitkering komen trekken, en overvallen plegen, en zo'n blinde hond met vuurwerk lopen gooien. - Ik vind het best dat mensen die het moeilijk hebben bij ons wat komen zoeken maar je moet wel gewoon met de maatschappij meedoen en hier een plaatsje verwerven. En degenen die het verdommen: weg ermee. - Ja, dan zou ik tegen die beste man zeggen: sorry, maar dan moet je toch weer naar je eigen land als je niks hebt.

	<p>- En als 'ie dan echt geen baan meer heeft, sorry jongen, maar je moet terug naar je eigen land. En die jaren die je gewerkt hebt en je hebt recht op een uitkering, dat moet je in één keer meegeven. Hetzelfde als toen in Amsterdam. Daar hadden ze toen zo'n kleermakertje zitten. Betaalde belasting en alles, zat hier al 20 jaar. Dan denk ik: laat zo'n man lekker zitten, hij heeft zijn winkeltje en alles. Degenen die willen die moet je hier gewoon laten, en degenen die niks doen: weg ermee!</p> <p>- Dat kun je dan ook niet overleggen aan de Nederlandse maatschappij, van: ja, ik heb altijd zwart gewerkt. Dan heb je toch ook geen recht, op een uitkering?</p> <p>- Dan heeft 'ie toch ook gewoon zijn premie betaald? Dan heeft 'ie net zoveel recht als ik op een uitkering. Maar ik zou wel iets minder uitkering geven dan degene die al 35 jaar heeft gewerkt.</p>
Janneke	<p>- Ze moeten wel een sollicitatieplicht hebben. Dat ze er echt wat voor moeten doen. (...) Maar het moet niet zijn dat iemand maar bij de deur loopt en er niets voor doet.</p> <p>- Die dan hier een uitkering ontvangen en er eigenlijk niets voor terugdoen. Dan denk ik van ja: blijf dan maar in je eigen land. Maar als ze hier echt gewoon aan het werk zijn. En ze zijn gewoon helemaal ingeburgerd hier dan vind ik dat eigenlijk prima.</p> <p>- Dan mag 'ie hier een uitkering ontvangen en tijdelijk hier verblijven totdat 'ie hersteld is. En dan weer aan het werk. Of hier, of weer in Polen. Maar als het echt permanent is dan vind ik het moeilijk hoor. Dan moet je toch maar weer terug.</p> <p>- Maar dat 'ie toch al wel enkele jaren hier aan het werk is en toch ook wel laat zien dat 'ie hier gewoon goed functioneert zeg maar. Als hem dan wat gaat mankeren dan vind ik ook wel dat 'ie een uitkering mag krijgen.</p> <p>- Ik vind dat ze hier toch al wel even aan het werk moeten zijn. Dat ze toch een soort staat van dienst hebben opgebouwd. Dat ze zich bewezen hebben. En dat ze dan het idee hebben dat ze toch willen blijven, dat ze dan op de ene of andere manier voor die belastingtoeslagen in aanmerking mogen komen.</p> <p>- Die seizoenswerkers. Die hier maar kort zijn en dan even niks hebben en dan een uitkering hebben. Dan zou ik zeggen: jongens, even geen geld meer. Ga maar terug naar je eigen land.</p>
Judith	<p>- En nou weet ik wel, we hebben vroeger altijd de buitenlanders hier naar toe gehaald, omdat wij de vieze klusjes niet meer wouden doen. Zoals de Wc's schoonmaken. En dan zeg ik: die kun je niet terug sturen. Maar wat we nou binnenhalen iedere keer.. Dat hoeft van mij ook niet.</p> <p>- Maar kom ik bij de HEMA, zit er iemand met een hoofddoek. Ik vind, als jij wilt werken, dan doe je die hoofddoek maar later op.</p> <p>- Dus we halen hier van alles heen, maar als ze dan hier zijn en ze werken, dan moet je er ook goed voor zorgen.</p> <p>- Nouja, als 'ie er aan betaalt dan heeft 'ie er recht op.</p> <p>- Nou, als 'ie voor zijn ziekenfonds heb betaald, ja.. Dat 'ie overal aan meebetaalt. Dan heb je er in principe recht op ja.</p> <p>- Ja, als ze hier wonen hebben ze net zoals wij recht erop. Als ze hun belastinggeld en alles betalen.</p> <p>- Als jij je belastinggeld netjes betaalt dan vind ik dat iedereen gelijk behandeld moet worden.</p>
Maria	<p>- Want er zijn op het moment ook jongens die studeren die geen stageplek kunnen krijgen. Omdat ze geen verblijfsvergunning hebben. Die willen heel graag werken, voor goede banen ook.</p> <p>- Ik vind ook niet dat ze die mensen [Polen] uit hoeven te buiten, voor 1 of 2 euro. En met 30 man op een kamertje. Dat vind ik ook niet nodig.</p> <p>- Maar de Nederlanders willen dat [laagbetaalde werk] niet doen. Maar ik vind: dat moeten ze dan maar verplichten. Die zonder baan zitten hoor.</p> <p>- Kijk, als ze hier jaren werken dan moeten ze natuurlijk hier de zorg krijgen. Als ze hier zouden blijven. Maar hoe vaak hoor je niet, dan zijn ze hier een paar jaar en dan krijgen ze kinderbijslag. Gaan ze weer terug naar Turkije, en dan krijgen ze kinderbijslag van hier. Nou sorry.. Dat vind ik niet goed. Als je teruggaat dan moet dat geld ook stoppen.</p> <p>- Wat ik daarstraks aangaf: als ze teruggaan, dan moet die kinderbijslag ook gelijk weer terug.</p> <p>- Als ze een blauwe maandag gewerkt hebben nou dan moeten ze maar terug. Want anders krijg je de situatie van 'als ik een jaar werk in Nederland, dat is prima, en dan kan ik daarna lekker mijn handje ophouden'. Dat is niks.</p> <p>- Ik vind wel als ze hier zijn en ze hebben nog nooit gewerkt, dat ze dan ook hun handje niet op kunnen houden. Dan heb je geen rechten.</p> <p>- Ja, ik vind vooral: als het gewone, normale mensen zijn die willen werken voor hun centjes enzo, dan heb ik daar niet zo'n probleem mee.</p>
Monica	<p>- Als ze hier komen dat, ze hoeven niet perse op een champignonkwekerij te werken ofzo, maar als ze in een fabriek kunnen werken dat ze dat dan ook aan moeten pakken. En niet van een uitkering</p>

	<p><i>hier gaan leven.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>En toen der tijd was er ook zo'n Turks gezin, die mensen hadden hier een mooie zaak, alles opgebouwd. Die hebben keien keihard gewerkt en dan worden ze in één keer uitgezet. Dat vind ik onmenselijk. Dat kan niet.</i> - <i>Dat ligt eraan hoe lang ze gewerkt hebben. (...) Nou, als iemand al een paar jaar bij een baas zit en die zaak raakt failliet. Of ze gaan fuseren met andere bedrijven en jij moet eruit, ja dan vind ik dat je ook wel recht hebt op WW.</i> - <i>Nou, dat ze het ingericht krijgen, dat is prima. Maar wel: wat kunt u in de maand missen? Al is het maar 50 euro, dan moeten ze dat wel terug betalen.</i> - <i>Ja mensen die altijd gewerkt hebben. En altijd, of je nou Nederlander of buitenlander bent.</i> - <i>Nee, die Turk die kan daar niks aan doen. Die daar al 5 jaar op dat productiebedrijf zit en wel mag blijven want misschien doet hij wel veel beter zijn best als jij.</i>
Sylvia	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Ze zullen toch ook in de ziekenzorg moeten zijn. Dus als ze daarvoor betalen hebben ze ook recht op hulp.</i> - <i>Want als ze hier ingeschreven staan zal de belasting ze ook weten te vinden of niet? Dan hebben ze toch ook recht op hulp.</i> - <i>Als jij ziektekosten betaalt zoals wij, dan moet je die hulp hebben.</i> - <i>Ieder mens heeft zijn recht, maar ja, wij moeten ook overal voor betalen he? Krijgen ook niks voor niks.</i> - <i>Ze moeten er niet van profiteren natuurlijk. Ja, dat ze om hulp vragen en aan de andere kant op een verkeerde manier uitgeven.</i>